

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΙΜΟΜΙΚΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ*

Μαρία Δημοπούλου-Λαγωνίκα**

Εισαγωγικές έννοιες

Το ταμπού της αιμομιξίας – η ενδογαμική αιμομικτική απαγόρευση – ανατρέχει στις αρχέγονες ρίζες σχηματισμού των ανθρώπινων κοινωνιών. Η μελέτη του φαινομένου αποτέλεσε επίμαχο θέμα αναζητήσεων και υποθέσεων των κοινωνικών ανθρωπολόγων και άλλων κοινωνικών επιστημόνων, σε μια προσπάθεια κατανόησης της εξελικτικής μορφής της οικογένειας.

Κατά τον Engels, η διαίρεση των μελών μίας φυλής σε συγγενείς διαφόρων κατηγοριών, από τους οποίους μερικούς μπορεί να παντρευτεί κανείς και άλλους όχι, αποτελεί τον άξονα της κοινωνικής οργάνωσης των περισσότερων πρωτόγονων λαών. Ο Μόργκαν αναφέρει ότι τέσσερις διαδοχικές μορφές οικογένειας είχαν διαδεχθεί την αρχική αιμομικτική σχέση: Σαν πρώτη μορφή οικογένειας θεωρήθηκε η «αιματοσυγγενική οικογένεια», δηλαδή γάμος μεταξύ αδελφών ή ξαδελφών – αποτέλεσμα απαγόρευσης σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ πατέρα - κόρης και μητέρας - γιου. Η δεύτερη μορφή ήταν αποτέλεσμα της απαγόρευσης των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ αδελφών. Η τρίτη, η «ζευγαρωτή» οικογένεια, εμφανίζεται κατά τη διεύρυνση της ομάδας αιμομιξίας, που περικλείει και τα ξαδέλφια. Στην τέταρτη, με τον πολυτισμό, εμφανίζεται η μονογαμία.

Ο Engels άλλωστε αναφέρει, ότι υπάρχουν τρεις κύριες μορφές γάμου, που αναλογούν στα τρία στάδια της ανθρώπινης εξέλιξης: στην άγρια κατάσταση ο ομαδικός γάμος, στη βαρβαρότητα ο ζευγαρωτός, και στον πολιτισμό, η μονογαμία (Engels: 1984, 33-34).

Εξελικτικά λοιπόν ο άνθρωπος, περνώντας από τη φάση της ελευθερομιξίας σε διάφορες πρωτόγονες μορφές γάμου, καταλήγει στην *απαγόρευση της αιμομιξίας* και στην *εξωγαμία*. Στη διαδρομή της ιστορίας του, ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται ότι όλες οι εκδηλώσεις της ζωής του διέπονται από αρχές και φυσικούς νόμους, ότι τα ένστικτά του συνδέονται και με άλλες εκδηλώσεις της ζωής του και θα πρέπει να χαλιναγωγηθούν, για να δομήσει την κοινωνία του. Σταδιακά θεσπίζει κανόνες που καθορίζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά του.

Το ταμπού της αιμομιξίας είναι ο αρχαϊκός κανόνας, διαχρονικός και διαπολιτισμικός, που καθορίζει τις σχέσεις των μελών στη μονογαμική οικογένεια. Θεωρείται από τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους, ότι η αιμομικτική απαγόρευση διαμέσου των αιώνων, συνέβαλε στην επιβίωση των κοινωνιών, στην οικονομική ευημερία τους και στη συνεργασία των ανθρώπων.

* Το κείμενο παρουσιάστηκε στη Δημορίδα «Σεξουαλική Παρενόχληση Παιδιών», που οργανώθηκε από το Σωματείο «Σώστε τα Παιδιά», τον Νοέμβριο 2001.

** Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τ.Ε.Ι. Αθήνας.

Η ανθρωπολόγος Leslie White υποστηρίζει ότι χωρίς την αιμομικτική απαγόρευση, θα ήταν αδύνατο να αναπτυχθεί ο ανθρώπινος πολιτισμός και η κοινωνική οργάνωση. Το ταμπού της αιμομιξίας συνδέεται με τη λειτουργικότητα της κάθε κοινωνίας, αναφέρει ο Talcott Parsons, ενώ ο Malinowski ανάγει την αναγκαιότητα του αιμομικτικού ταμπού στη μεταβολή της ενστικτικής κληρονομιάς η οποία πρέπει να συμβαδίζει με την κοινωνική οργάνωση και κουλτούρα (Meiselman: 1978).

Η αιμομιξία είναι ασυμβίβαστη με την οικογενειακή ζωή και υπονομεύει τα θεμέλιά της καταστρέφοντας το βασικό πρότυπο όλων των κοινωνικών δεσμών, δηλαδή τη φυσιολογική σχέση του παιδιού με τον πατέρα του ή τη μητέρα του. Η αιμομιξία ανατρέπει τις διαφορές στις ηλικίες και τις γενεές, αποδιοργανώνει τα συναισθήματα και αντιστρέφει τους ρόλους των μελών της οικογένειας, ακυρώνοντας θεμελιώδεις αρχές για τις φυσιολογικές ταυτίσεις των παιδιών στην οικογένεια. Η απαγόρευση της αιμομιξίας είναι η μόνη διέξοδος στη διαμόρφωση της κοινωνικής οργάνωσης και κουλτούρας.

Δεν είναι δυνατό να αναφερθούν σε αυτό το κείμενο οι ανθρωπολογικές, κοινωνιολογικές, βιολογικές και ψυχολογικές θεωρίες στην πληρότητά τους για την ερμηνεία της αιμομικτικής απαγόρευσης ως φαινόμενο καθολικό, ή σχεδόν καθολικό, με ελάχιστες εξαιρέσεις κοινωνικής σκοπιμότητας. Το σίγουρο είναι ότι η απαγόρευση της αιμομιξίας υπήρχε από την προϊστορία των ανθρώπων κοινοτήτων, με διαφοροποιήσεις πάντα στον ορισμό της.

Μια σύντομη αναφορά στην ψυχαναλυτική θεώρηση όμως, θα έδιδε «την άλλη διάσταση» και ερμηνεία του ίδιου φαινομένου, από τη σκοπιά των οικογενειακών σχέσεων, φαντασιώσεων και ταυτίσεων μέσα στην οικογένεια.

Η ψυχαναλυτική άποψη

Κατά τον Freud, η επιθυμία για αιμομικτική εμπειρία εμφανίζεται έντονα στην πρώτη παιδική ηλικία και διαρκεί σαν μία απωθημένη επιθυμία σε όλη τη ζωή. Χρησιμοποιώντας μηχανισμούς άμυνας, το άτομο παύει να συνειδητοποιεί ότι οι απαγορευμένες επιθυμίες του ανήκουν, και τις προβάλλει στους γονείς, δηλαδή, στο αντικείμενο των επιθυμιών του. Οι αιμομικτικές φαντασιώσεις αποδίδονται στο γνωστό Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα. Η εμμονή των απωθημένων αιμομικτικών επιθυμιών θα μπορούσε να εξηγήσει την περιέργη συναισθηματική ένταση που συνδέεται με τη διατήρηση της αιμομικτικής απαγόρευσης. Το άτομο δηλαδή, αμύνεται ενάντια στις δικές του καταπιεσμένες παρορμήσεις, αναπτύσσοντας το υπereγώ, με το να καταδικάζει αυτές τις παρορμήσεις ή συμπεριφορά στους άλλους. Και αυτή είναι η *συνειδητοποιημένη απαγόρευση* της αιμομιξίας.

Σ' ένα επίπεδο συμβολικό, ερμηνευτικό, ο ψυχαναλυτής D. Anzieu, αναφέρεται στα αρχαϊκά στάδια του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος, σε σχέση με την Ελληνική *Θεογονία*, κατά τον Ησίοδο. Ενδιαφέρον είναι, ότι οι συμβολισμοί που ακολουθούν συνδέονται εννοιολογικά με τις υποθέσεις των κοινωνικών ανθρωπολόγων σχετικά με την προέλευση του ταμπού της αιμομιξίας.

«Ξεκινώντας από το Χάος, όλα αρχίζουν να παίρνουν μία μορφή, με την εμφάνιση της *Γαίας*, της ακαλλιέργητης Γης - ουσίας, που διαιρεί το κενό του σύμπαντος σε *τρεις* ζώνες: στη *μεσαία*, την οποία καταλαμβάνει η ίδια, στον *άνω κόσμο* και στον *κάτω κόσμο*. Η Γαία γεννά πολλά όντα. Το πρωτότοκο από αυτά, ο *Ουρανός*, καταλαμβάνει τον χώρο του Ουρανού. Με μόνη εξαίρεση τα όντα της Νύκτας, που γεννιούνται από το Χάος και που θα κατοικήσουν στον κάτω κόσμο, ό,τι υπάρχει στον κόσμο θα γεννηθεί από το πρωτόγονο και αιμομικτικό

ζεύγος της Γαίας και του γιου της Ουρανού (αρχέγονη αιμομιξία), δηλαδή από τους θεούς και τα τέρατα. Καταπονημένη από τη διαρκή γονιμοποίηση από τον σύζυγό της, οργισμένη από το μίσος που τρέφει αυτός ο σύζυγος για τα παιδιά που γεννιούνται τέρατα και ζουν φυλακισμένα στο εσωτερικό της Γης, η Γαία ζητά εκδίκηση από τα παιδιά - θεούς. Ο υστερότοκος, ο Κρόνος, ανταποκρίνεται στην επιθυμία της. Οπλισμένος με ένα δρεπάνι που του δίδει η μητέρα του... ευνοούζει τον Ουρανό (πατέρα του). Έτσι ο Κρόνος αρπάζει από τον στείρο Ουρανό τη βασιλεία του κόσμου. Μ' αυτόν τον τρόπο η Γαία πραγματοποιεί δύο φορές την αιμομικτική της επιθυμία, πρώτα με τον Ουρανό, τον πρωτότοκο γιο της και ύστερα με τον Κρόνο, τον υστερότοκο... Αυτή η κληρονομιά της φαλλικής και αιμομικτικής επιθυμίας, που προέρχεται από τη μητέρα Γη, αρχίζει να διατρέχει ολόκληρη την Ελληνική Μυθολογία» (Anzieu: 1980, 12-20).

Το νόημα αυτής της κληρονομιάς, μετά από πολλούς συνδυασμούς και παραλλαγές, θα διατυπωθεί σαν ανθρώπινη απόληξη των θείων περιπετειών, σε γλώσσα καθαρή, από έναν ήρωα μυθικό, τον Οιδίποδα. Ο μύθος του Οιδίποδα είναι γνωστός από την τραγωδία του Σοφοκλή, «Οιδίπους Τύραννος». Όμως, ο μύθος του Οιδίποδα προϋπήρχε της τραγωδίας, στην αρχαϊκή του μορφή, όπως αναφέρθηκε. Ο Σοφοκλής προχώρησε σε πολύ προσωπική διασκευή του μύθου, τονίζοντας τις τραγικές επιπτώσεις της παραβίασης του ταμπού της αιμομιξίας. Όταν ανακαλύπτεται η αιμομιξία με τη μητέρα του και η πατροκτονία, ο Οιδίποδας αυτοτυφλώνεται, αισθανόμενος την τραγική ενοχή για τα εγκλήματά του.

Ο Freud αναφέρεται στον Σοφοκλή, όταν ανακαλύπτει την οιδιπόδεια δομή της νεύρωσης, η οποία γενικεύεται σαν καθολικό ανθρώπινο φαινόμενο. Μέσα λοιπόν από το μύθο του Οιδίποδα με τις συμβολικές και διανθρώπινες διαστάσεις του, αναδύονται τραγικά οι επιπτώσεις της παραβίασης του αιμομικτικού ταμπού.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι η Ελληνική Θεογονία κατά τον Ησίοδο, όπως την αναλύει ο Anzieu, ανατρέπει συμβολικά στην αρχέγονη φάση της ανθρωπότητας, όπου κυριαρχεί η ελευθερομιξία και αιμομιξία, μέχρι τη σταδιακή οργάνωση της οικογενειακής ομάδας, όπου οι ενοχές και η τιμωρία για την παραβίαση του αιμομικτικού ταμπού, πραγματώνονται μέσα από το μύθο και την τραγωδία του Οιδίποδα.

Από μία άλλη οπτική, η Ελληνική Θεογονία θα συμβόλιζε τη βρεφική ηλικία του ανθρώπου, με τις αρχικές άναρχες, αιμομικτικές ενορμήσεις του, με ανύπαρκτο Υπερεγώ και αδιαφοροποίητο Εγώ. Σταδιακά, μέσα από διεργασίες διαφοροποιήσεων και ταυτίσεων, οργανώνεται το Εγώ του ανθρώπου, για να περάσει μέσα από την κρίσιμη οιδιπόδεια φάση, όπου η απαγόρευση της αιμομιξίας ως οικογενειακή και κοινωνική υπόθεση, έχει πλέον εγκατασταθεί.

Η ανωτέρω αναδρομή στις ρίζες της αιμομικτικής απαγόρευσης, συμβάλλει σε μία βαθύτερη κατανόηση της κλινικής εικόνας της αιμομιξίας στη σύγχρονη κοινωνία.

Το ερώτημα όμως πάντα παραμένει: Εφόσον το αιμομικτικό ταμπού είναι πλέον ο απαράβιαστος, διαχρονικός και παγκόσμιος κανόνας στη σύγχρονη οικογένεια και κοινωνία, επενδύμενος με ηθικοθρησκευτικές και νομικές απαγορεύσεις και εφόσον κοινωνικά αποδεκτοί τρόποι για ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου υπάρχουν εκτός της γονεϊκής οικογένειας, γιατί η αιμομιξία εξακολουθεί να υπάρχει; Είναι η αιμομιξία μόνο υπόθεση χαρακτηριστικών διαταραχών, με υπερεγωτικό έλλειμμα του αιμομικτικού γονιού; Συνδέεται μόνο με ψύχωση, αλκοολισμό, τυχόν νομική υστέρηση, όπου οι υπερεγωτικές αναστολές είναι ελλειμματικές, οι παρορμήσεις έντονες και τα όρια του Εγώ ασαφή; Συνδέεται δηλαδή η

αιμομιξία μόνο με την παθολογία του αιμομίκτη γονιού, ή είναι υπόθεση ιδιαίτερων οικογενειακών, πολιτιστικών και κοινωνικών δυναμικών; Οι αναφορές που ακολουθούν επιδιώκουν να δώσουν κάποια εικόνα της δυναμικής των οικογενειών όπου εμφανίζεται η αιμομιξία καθώς και των χαρακτηριστικών των μελών όλης της οικογένειας και όχι μόνο του αιμομίκτη γονιού.

Χαρακτηριστικά αιμομικτικής οικογένειας

Επιδημιολογικές έρευνες στην αιμομιξία (N. Greenberg and W. Burgess) που βασίζονται είτε σε περιπτώσεις κοινωνικών οργανώσεων και νοσοκομείων ή σε μελέτες επί του γενικού πληθυσμού, αναφέρουν ότι η συχνότητα της αιμομιξίας δεν περιορίζεται σε λίγες απομονωμένες οικογένειες. Οι περιπτώσεις που καταγράφονται θεωρούνται μόνο «η κορυφή του παγόβουνου».

Κατ' αρχάς πρέπει να γίνει διαφοροποίηση μεταξύ δύο τύπων αιμομιξίας μέσα στην οικογένεια:

(α) η *περιστασιακή* αιμομιξία, που συνυπάρχει με χρόνια αποδιοργάνωση στην παθολογική, πολυπροβληματική οικογένεια. Ο αιμομίκτης γονιός είναι συνήθως άτομο με χαρακτηριστικές διαταραχές, με υπερεγρωτικό έλλειμμα και έντονες παρορμήσεις.

(β) Η «*κλασική*» *ενδογαμική* αιμομιξία, με ιδιαιτερότητα στη δυναμική των σχέσεών της, όπου η σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού και εφήβου συνεχίζεται για αρκετό διάστημα. Περισσότερη έμφαση θα δοθεί στην ανάλυση των δυναμικών της «κλασικής» αιμομικτικής οικογένειας, αν και στην πράξη οι δύο αυτές κατηγορίες δεν είναι πάντα διακριτές.

- Το κύριο χαρακτηριστικό της «κλασικής» ενδογαμικής αιμομικτικής οικογένειας, είναι η επιφανειακή της «ομαλή» λειτουργικότητα. Η αιμομικτική οικογένεια δεν διαφέρει στην εξωτερική της δομή και λειτουργία από οποιαδήποτε προσαρμοσμένη, λειτουργική οικογένεια. Κάθε μέλος διατηρεί την επίφαση λειτουργικότητας του ρόλου του και, συνειδητά ή ασυνειδητά, *συμμετέχει* σε μια «συνωμοσία σιωπής» σχετικά με την αιμομιξία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όλα τα μέλη της οικογένειας διαμορφώνουν μία οικογενειακή *άμυνα*, που τους προστατεύει από την αποσύνθεση.
- Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι η *διάχυση των διαγενετικών γραμμών*. Η σεξουαλική *διαγενετική* διάχυση είναι τυπική και μοναδική στην αιμομικτική οικογένεια. Το αποτέλεσμα είναι η κατάλυση κάθε έννοιας γάμου και διαφοράς γενεών, που οδηγεί το παιδί σε σύγχυση, λόγω της αδυναμίας του να εκτιμήσει την πραγματικότητα. Η κατάσταση περιπλέκεται από τη συνολική διαταραχή σχέσεων στο σύστημα της οικογένειας.
- Η *απομόνωση* της οικογένειας αναφέρεται επίσης ως καθοριστικός παράγοντας για την ανάπτυξη της αιμομιξίας. Η απομόνωση της οικογένειας εκφράζεται ως *σύμπτωμα* για τη διατήρηση της *ομοιοστατικής* ισορροπίας της οικογένειας. Οι αιμομικτικές οικογένειες περιγράφονται ως οικογένειες με *εσωτερικά* όρια *διάχυτα* και *εξωτερικά άκαμπα* (Καραγιάννης: 1997, 128-132).

Ο Furniss (1984, 1991), ο οποίος χρησιμοποιεί τη θεωρία των οικογενειακών συστημάτων (family systems theory) για την κατανόηση της συμπεριφοράς του αιμομίκτη - πατέρα, θεωρεί ότι η αιμομιξία πατέρα - κόρης έγκειται σε μία δυσλειτουργική οικογενειακή διεύθυνση, κατά την οποία οι γονείς υποφέρουν από συναισθηματο-σεξουαλικά προβλήματα που οδηγούν σε διαγενετικές συγχύσεις σε σχέση με την εξάρτηση και τη σεξουαλικότητα (Glaser and Frosh: 1993, 45).

Όταν για παράδειγμα, ένα παιδί πλησιάζει το γονιό - πατέρα για συναισθηματική τροφодότηση και φροντίδα και δέχεται μεταχείριση σεξουαλική, με τη μορφή σεξουαλικής κακοποίησης, σταδιακά τα όρια μεταξύ γονεϊκής αγάπης, φροντίδας και γονεϊκής σεξουαλικότητας συγχέονται. Έτσι, παρόλο που το παιδί εξακολουθεί να ζητά στοργή και γονεϊκή τρυφερότητα, η συμπεριφορά του πλέον είναι φορτισμένη σεξουαλικά.

Οι περισσότερες αναλύσεις αιμομικτικών οικογενειών, στις οποίες ο πατέρας είναι ο θύτης, αναφέρονται στην άκαμπτη εμμονή των μελών για μία σχεδόν στερεοτυπική *πατριαρχική δομή*. (Glaser and Frosh: 1993, 44). Ο Herman αναφέρει ότι σε αυτές τις οικογένειες οι σεξουαλικοί ρόλοι φαίνονται επιφανειακά να είναι πολύ παραδοσιακοί: η ανδρική ανωτερότητα και αυταρχικότητα είναι αναμφισβήτητη, ενώ οι γυναίκες δεν έχουν δικά τους δικαιώματα. Ο πατέρας - θύτης συχνά κυριαρχεί στην οικογένεια χρησιμοποιώντας *βία*, ενώ παράλληλα εξασκεί έντονο έλεγχο στις δραστηριότητες των γυναικών μέσα στην οικογένεια. Η Sgroi (Μουζακίτης: 1987, 394) πιστεύει ότι η αιμομιξία συμβαίνει γιατί ο ισχυρός πατέρας καταχράται τη θέση του στην οικογένειά του, προκειμένου να ικανοποιήσει τις προσωπικές του ανάγκες για ισχύ και έλεγχο.

Ο Hoorwitz (Μουζακίτης: 1987, 394) περιγράφει επίσης αυτόν τον πατέρα ως κυρίαρχο, ισχυρό που καταπιέζει την ανεπαρκή και εξαρτημένη γυναίκα του και στο τέλος, αποκτά αιμομικτικές σχέσεις με την κόρη του, σαν εκδίκηση, ή έκφραση θυμού εναντίον της ανίκανης και συναισθηματικά απομακρυσμένης γυναίκας του.

Ο Furniss (Glaser and Frosh: 1993, 45) αναφέρει ότι αυτή η επιφανειακή κυριαρχία του πατέρα, λειτουργεί εναλλακτικά ή συμπληρωματικά με μια αδυναμία και εξάρτηση σε όλα τα μέλη της οικογένειας - συμπεριλαμβανομένου και του πατέρα. Σε αυτούς τους τύπους οικογενειών, οι ισορροπίες στη διατήρηση της εξωτερικής συνοχής της οικογένειας είναι εύθραυστες. Οι άνδρες είναι συναισθηματικά εξαρτώμενα και αδύναμα άτομα, με ιστορικό γονεϊκής εγκατάλειψης στην παιδική τους ηλικία, οι οποίοι στρέφονται σεξουαλικά στις κόρες τους, για να συγκρατήσουν την *οικογενειακή ενότητα*, ιδιαίτερα όταν έχουν μια κυριαρχική και απωθητική σύζυγο. Η αιμομιξία, είναι η *θυσία* της κόρης για τη διατήρηση της παθολογικής ομοιοστατικής ισορροπίας της συνολικής οικογένειας, που την έχουν ανάγκη *όλα* τα μέλη της οικογένειας. Κατά συνέπεια, το εύθραυστο των οικογενειακών σχέσεων, σε συνδυασμό με ένα βαθύ φόβο διάλυσης των ορίων της οικογένειας - άτομα βαθιά εξαρτώμενα - έχει σαν αποτέλεσμα την αντικατάσταση της αδύναμης, χαλαρής συζυγικής σχέσης, με μια ασυνείδητη συμφωνία, όπου ο πατέρας συνδέεται αιμομικτικά με την κόρη του για να αποφευχθεί η διάλυση της οικογένειας. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η αιμομιξία ως *σύμπτωμα* μιας δυσλειτουργικής οικογένειας, χρησιμοποιείται ως *δικλείδα ασφαλείας* από όλα τα μέλη της οικογένειας για κάλυψη δικών τους αναγκών εξάρτησης μέσα στην οικογένεια. Έτσι εξηγείται η «συνωμοτική σιωπή» και κάλυψη της πράξης από όλα τα μέλη και ιδιαίτερα από τη μητέρα.

Δύο είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των μητέρων σε οικογένειες με αιμομικτικές σχέσεις πατέρα - κόρης: (α) η παραίτηση από το ρόλο ως *μητέρας* - *νοικοκυράς* και *συζύγου* και η «ανάθεση» αυτών των ρόλων στην κόρη και (β) η απόσυρσή της από τον σεξουαλικό της ρόλο ως συζύγου. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά εμφανίζονται σχεδόν σε όλες τις μητέρες των «κλασικών» αιμομικτικών οικογενειών. Αναφέρονται στις ανεκπλήρωτες παιδομορφικές ανάγκες της μητέρας για στοργή και αγάπη που της έλειπαν κατά την παιδική της ηλικία. Όπως και με τους αιμομικτες πατέρες, οι μητέρες είναι άτομα συναισθηματικά στερημένα κατά την παιδική ηλικία, που ενηλικιώθηκαν, διατηρώντας πάντα την ανάγκη για μητρική αγάπη και φροντίδα,

με έντονη αμφιθυμία στη δική τους μητέρα. Αυτή η υπερβολική ανάγκη εξάρτησης, καταλήγει σε αντιστροφή ρόλων με την κόρη. Η έντονη αμφιθυμία προς τη δική της μητέρα, την οποία μεταθέτει στην κόρη, προκαλεί εχθρότητα και αμοιβαία συναισθήματα απόρριψης και από τις δύο πλευρές.

Η Karin Meiselman (1978: 118) προσθέτει ότι οι μητέρες αυτές εμφανίζουν συχνά *παθητικότητα, ανάγκες εξάρτησης και μαζοχισμό* ως χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Επιβαρυντικά στοιχεία μπορεί να είναι η *απουσία* της μητέρας από το σπίτι για μεγάλα χρονικά διαστήματα, μία χρόνια αρρώστια ή κατάθλιψη. Μάλιστα αναφέρεται ότι η κατάθλιψη της μητέρας συχνά προηγείται της αιμομιξίας.

Η κόρη - θύμα, συνήθως είναι η μεγαλύτερη στην οικογένεια. Εμφανίζεται να έχει ώριμη συμπεριφορά, μεγαλύτερη της ηλικίας της. Λόγω της αντιστροφής ρόλων με τη μητέρα της, αναλαμβάνει συχνά το ρόλο της νοικοκυράς, μητέρας για τα αδέρφια της και «ερωτικού» συντρόφου για τον πατέρα της. Η «ωριμότητα» στη συμπεριφορά της θεωρείται περισσότερο ως αποτέλεσμα της αντιστροφής ρόλων και προηγείται της αιμομιξίας. Αυτός ο ρόλος, που της στερεί τη μητρική αγάπη και φροντίδα, της δίδει την αίσθηση της *δύναμης* μέσα στην οικογένεια. Στη μητέρα, την οποία υποκαθιστά, αλλά και στον πατέρα που του ικανοποιεί τις σεξουαλικές ανάγκες. Δίδει επίσης στην κόρη μία διέξοδο για εκδίκηση ενάντια στη μητέρα, η οποία ψυχολογικά την εγκατέλειψε. Όμως η συνεχιζόμενη αιμομικτική σχέση δυσκολεύει πλέον την κόρη. Οι τυχόν ενοχές της για την πράξη της δημιουργούν μια αόριστη αίσθηση ότι αυτή είναι υπεύθυνη για την αιμομιξία. Αισθάνεται πλέον συνειδητά μνησικακία και αποξένωση και από τους δύο γονείς – από τον πατέρα για τη χρησιμοποίησή της και από τη μητέρα για την έλλειψη προστασίας από το θύτη - πατέρα. Αποτέλεσμα είναι να απομονωθεί *κοινωνικά*, αδυνατώντας να εμπιστευθεί τις σεξουαλικές της εμπειρίες σε άλλον.

Αναλύοντας τη δυναμική της αιμομικτικής οικογένειας, αναρωτιέται κανείς πόσο «κοντά μας» βρίσκεται αυτή η οικογένεια. Είναι μόνο η απομονωμένη, «στιγματισμένη», πολυπροβληματική οικογένεια γνωστή στις κοινωνικές υπηρεσίες και ορισμένες φορές και στα ΜΜΕ, η οικογένεια στην οποία αναφερόμαστε; Ή υπάρχει και λειτουργεί ανάμεσά μας, σε οποιαδήποτε κοινωνική τάξη με τη μορφή «της καλά οργανωμένης οικογένειας»; Το κείμενο αυτό, καθώς και μαρτυρίες κλινικών κοινωνικών λειτουργών και βιβλιογραφικές πηγές συγκλίνουν στη δεύτερη άποψη.

Κοινωνικοί λειτουργοί με μακρά πείρα εργασίας με οικογένειες αναφέρουν συχνά περιστατικά αιμομιξίας στη χώρα μας. Το ενδιαφέρον είναι ότι οι εκλογικεύσεις των πατέρων - θυτών όταν το μυστικό αποκαλυφθεί επενδύονται και από την *πολιτισμική διάσταση*: π.χ. «Εμείς είμαστε *νηκική* οικογένεια, δεν θα αφήσουμε την κόρη μας να γυρίζει με άνδρες, πρέπει να μένει στο σπίτι».

Η πολυσυζητημένη επίσης «τιμή του αδελφού» στην Ελλάδα, σε ορισμένες οικογένειες με την ιδιόζουσα δυναμική που αναφέραμε, χρησιμοποιείται ως *εκλογίκευση* για να καλυφθεί η αιμομικτική πράξη από τον πατέρα, και κατ' εξακολούθηση και από τον αδελφό. Αυτή η πολιτισμική διάσταση αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης.

Συμπέρασμα

Στόχος αυτού του κειμένου ήταν η ανάλυση των δυναμικών της αιμομικτικής οικογένειας για την πληρέστερη κατανόησή της από τον κοινωνικό λειτουργό, ο οποίος στην επαγγελματική του πράξη συχνά αναλαμβάνει παρόμοια περιστατικά. Η πρακτική αξία της γνώσης της

δυναμικής της αιμομικτικής οικογένειας έγκειται στην έγκαιρη διαγνωστική εκτίμηση και εντόπιση οικογενειών υψηλού κινδύνου, με σκοπό την πρωτογενή αλλά και τη δευτερογενή πρόληψη. Οι παρεμβατικές τεχνικές του κοινωνικού λειτουργού, αλλά και της συνολικής διεπιστημονικής ομάδας, αποσκοπούν στην *αναδόμηση* και *αναδιάρθρωση* των δυναμικών των οικογενειών αυτών, ώστε να μην δημιουργείται η ανάγκη «θυματοποίησης» του ενός μέλους της, εις βάρος του άλλου. Η θεραπευτική οικογένειας, με την παράλληλη στήριξη από υποστηρικτικά τυπικά και άτυπα δίκτυα της κοινότητας, αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για την αναδόμηση της οικογένειας και την «προφύλαξη» των ευάλωτων μελών της από αιμομικτικές τάσεις άλλων μελών, που τείνουν να παραβιάσουν το ταμπού της αιμομιξίας μέσα στην οικογένεια.

Βιβλιογραφία

- Anzieu, D., Καραπάνου, Φρ., Gillibert, J., Green, A., Νικολαΐδης, Ν., Ποταμιάνου, Α., (1980). *Ψυχανάλυση και Ελληνική Κουλτούρα*, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα.
- Bowen, M., (1998). *Τρίγωνα στην Οικογένεια*, Επιμέλεια Χαραλαμπίκη Κ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Ένγκελς, Φρίντριχ (1984). *Η καταγωγή της Οικογένειας, της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.
- Ζαφείρης, Α.Γ., Ζαφείρη, Ε., Μουζακίτης, Χ., (1999). *Οικογενειακή Θεραπεία, Θεωρίες και Πρακτικές Εφαρμογές*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Justice, Blair and Justice, Rita, (1979). *The Broken Taboo*, Human Science Press, New York, London.
- Glaser, Danya and Frosh, Stephen (1993). «Child Sexual Abuse», *Practical Social Work*, B.A.S.W., McMillan, London.
- Καλλιδικάκη, Θεανώ (Επιμέλεια), (1997). *Αιμομιξία και Θεραπευτικό Πλαίσιο*, Ελληνική Εταιρία Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Καραγιάννης, Δ., (1997). «Θεραπευτής και Αιμομιξία», *Αιμομιξία και Θεραπευτικό Πλαίσιο*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Meiselman, Karin C., (1978). *Incest, A Psychological Study of Causes and Effects with Treatment Recommendations*, Jossey - Bass Publishers, San Francisco, Washington, London.
- Μουλακίτης, Χρήστος, (1987). «Η κακοποίηση των παιδιών - Γενική θεώρηση και διεθνής προοπτική», *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής*, Επιμέλεια: Γ. Τσιάντης, Σ. Μανωλόπουλος, Πρώτος Τόμος, Τρίτο Μέρος, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Παπαδιώτη-Αθανασίου Β., (2000). *Οικογένεια και Όρια - Συστημική Προσέγγιση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Τσιάντης, Γ. και Μανωλόπουλος, Σ., (Επιμέλεια) (1987). *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής*, Τόμοι Α, Β, Γ, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
- Walters, David, R., (1975). *Physical and Sexual Abuse of Children*, Indiana University Press, Bloomington and London.
- Wellson, E.V., (1997). *Η Σκοτεινή Πλευρά της Μητρότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.